

Generell naturvårdshänsyn i södra Sverige

Lars Rytter och Martin Werner

Projekt:
**Förbättrat lövvedsutnyttjande
för vidareförädling**

Omslag: Ekdominerat bestånd i Horröd –bestånd 5 under exkursionen
Foto: Lars Rytter

SkogForsk – Stiftelsen Skogsbrukets Forskningsinstitut

SkogForsk arbetar för ett långsiktigt, lönsamt skogsbruk på ekologisk grund. Bakom SkogForsk står skogsbolag, skogsägareföreningar, stift, gods, allmänningar, plantskolor, SkogsMaskinFöretagarna m.fl., som betalar årliga intressentbidrag. Hela skogsbruket bidrar dessutom till finansieringen genom en avgift på virke som avverkas i Sverige. Verksamheten finansieras vidare av staten enligt särskilt avtal och av fonder som ger projektbundet stöd.

SkogForsk arbetar med forskning och utveckling med fokus på fyra centrala frågeställningar: Produktvärde och produktionseffektivitet, Miljöanpassat skogsbruk, Nya organisationsstrukturer samt Skogsodlingsmaterial. På de områden där SkogForsk har särskild kompetens utförs även i stor omfattning uppdrag åt skogsföretag, maskintillverkare och myndigheter.

Serien *Arbetsrapport* dokumenterar långliggande försök samt inventeringar, studier m.m. och distribueras enbart efter särskild beställning.

Forsknings- och försöksresultat från SkogForsk publiceras i följande serier:

SkogForsk-Nytt: Nyheter, sammanfattningar, översikter.

Resultat: Slutsatser och rekommendationer i lättillgänglig form.

Redogörelse: Utförlig redovisning av genomfört forskningsarbete.

Report: Vetenskapligt inriktad serie (på engelska).

Handledningar: Anvisningar för hur olika arbeten lämpligen utförs.

Innehåll

Inledning	3
Bestånd 1a – Gammal produktionsskog av bok.....	4
Bestånd 1b – Gammal produktionsskog av bok.....	5
Bestånd 2 – Ung lövblandskog	6
Bestånd 3 – Enskiktad ungskog med gran och björk.....	8
Bestånd 4a – Äldre klibbalbestånd på fuktig mark.....	10
Bestånd 4b – Gammalt klibbal/askbestånd på fuktig mark.....	11
Bestånd 5 – Gammal skog med huvudsakligen ek	13
Sammanfattning	15
Erkännande.....	15
Referenser	16
Bilaga 1 Deltagarlista för exkursionen Naturvårdshänsyn i teori och praktik (19 augusti 1997)	17

Inledning

Inom projektet *Förbättrat lövvedsutnyttjande för vidareförädling* genomfördes hösten 1996 ett seminarium under rubriken "Lövet och naturvården i södra Sverige" (Gustafsson, 1997). Efter seminariet framkom en önskan att mer konkret belysa och diskutera generella naturvårdshänsyn i lövskogsbestånd. Den lämpligaste formen ansågs vara en exkursion där man på plats kunde diskutera den framtida skötseln. Exkursionen planerades gemensamt av SkogForsk och Skogsvårdsstyrelsen i Södra Götaland. Ett område söder om Finjasjön, söder om Hässleholm i Skåne, bedömdes lämpligt med tanke på önskvärda beståndstyper och små transportavstånd. Den 19 augusti 1997 genomfördes exkursionen under gynnsamma väderleksförhållanden.

Syftet med exkursionen var att konkretisera de generella naturvårdshänsynen inom ramen för ett fungerande lövskogsbruk. Fem allmänt förekommande och representativa beståndstyper på skogsmark förbereddes. En provyta med 10 eller 15 m radie lades ut i en representativ del av varje bestånd. Inom provytan mättes höjd och diameter på samtliga träd. I de äldre bestånden gjordes även en värdering av några träd för att underlätta en diskussion om ekonomi. De utvalda bestånden regleras av Skogsvårdslagen. Nyckelbiotoper, reservat e.d. är ej medtagna.

Följande beståndstyper ingick i exkursionen:

1. gammal produktionsskog av bok
2. ung lövblandskog med bl.a. klibbal, björk, ask och bok
3. ungskog av oskiktad björk och gran
4. klibbalbestånd på fuktig mark
5. äldre skog med huvudsakligen ek

Under dagen togs tre generella frågor upp, vilka sammanfattades vid sista exkursionspunkten. Den första frågan var huruvida naturvårdshänsyn skall tas överallt på en fastighet eller koncentreras till vissa bestånd. Fråga två var om naturvårdsträd skall lämnas spridda eller gruppvis i beståndet. Den tredje frågan var hur man skall tydliggöra naturvårdshänsynen så att de bevaras för framtiden. Nedan följer en beskrivning av bestånden och en redogörelse av den diskussion som fördes, följt av en övergripande sammanfattning.

Bestånd 1a – Gammal produktionskog av bok

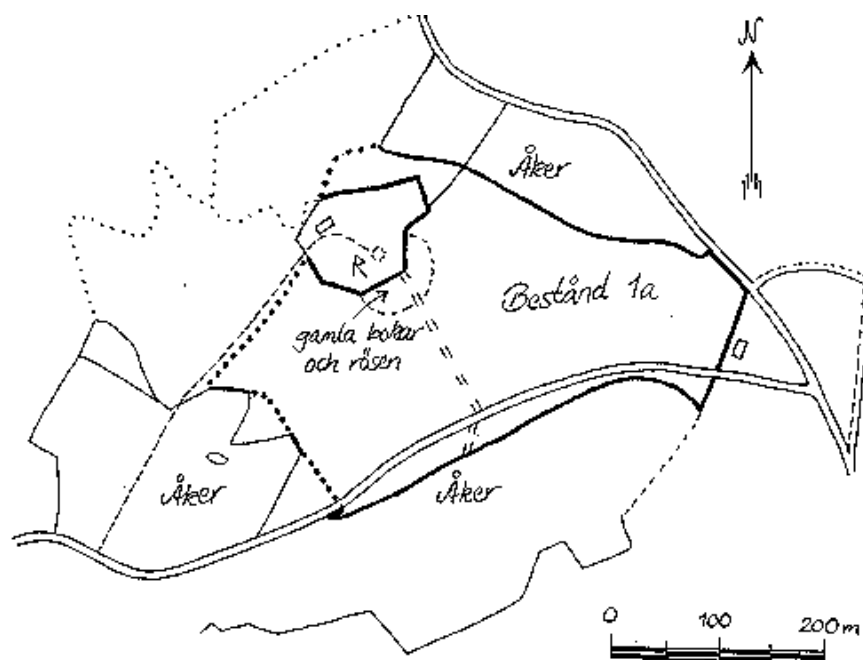
Beståndet (figur 1) är 98 år gammalt och gallrades troligen för 5–10 år sedan. Boniteten uppskattas till Bok26–Bok28. I nuläget står det ungefär 200 stammar per hektar med en grundtyevägd medeldiameter på 41 cm i brösthöjd. Övre höjd är 28 m och grundytan 26 m²/ha. Den stående volymen har uppskattats till 390 m³sk/ha. Två utvalda träd, ett fint produktionsträd och ett grövre naturvårdsträd, värderades båda till ca 700 kr vid bilväg. Dessa träd var grövre än medelträdet, varför slaktvärdet torde ligga runt 500 kr i snitt.

Historiskt sett bedömde de församlade att bokens kontinuitet är bruten på lokalen, medan det sannolikt förekommit glest med ek. Det nuvarande beståndet står inför en sista gallring innan förnygringshuggningen inleds. Möjligheterna att välja objekt för naturvårdshänsyn är därför stora.

Följande naturvårdsobjekt identifierades: kantzonen längs vägen, gårdsmiljön med gamla vidkroniga bokar och rösen, övriga kantzoner samt skadade och halvdöda träd, runt vilka en liten grupp skulle kunna sparas. Man var överens om att kantzonen längs vägen skall bevaras, då den både främjar naturvård och ger ett skydd åt framtida förnygring. Vidare föreslogs att man frihugger de gamla bokarna vid rösen så att dessa blir solexponerade, vilket de tidigare varit. Förutom detta kan man lämna döende träd i beståndet. De rådde ingen tvekan om att beståndet skall betraktas som ett produktionsbestånd. Ett förslag var, att i framtiden plockhugga och förnygra boken gruppvis.

Det framhölls också att det finns andra värden än artbevarande som man bör ta hänsyn till. Kulturmiljön med rösen ansågs vara ett sådant, liksom det estetiska värdet av att fortsätta med bokskogsskötsel. Det påpekades att de kvarvarande bokbestånden är viktiga för den kulturella identiteten i bygden, där de boende sannolikt kräver att beståndet skall finnas kvar och skötas som tidigare.

Från ekonomisk utgångspunkt konstaterade man att naturvårdskraven ofta går hand i hand med ett lågt virkesvärde, då de attraktivaste naturvårdsträden ofta ses som tämligen värdelösa ur virkessynpunkt. Det betonades också vikten av att satsa resurserna rätt i ett landskapsperspektiv, så att de allra viktigaste naturvårdsobjekten tas väl om hand och resurserna inte smetas ut som generell hänsyn på hög nivå över samtliga bestånd. I närheten, på Göingeåsen, finns bokskogar med obruten kontinuitet, vilka anses mycket viktiga för naturvården. Det är viktigt att dessa bevaras och att resurser frigörs för dem. Man var dock enig om att generell hänsyn alltid skall tas.

Figur 1.
Bestånd 1a där särskilt beaktade naturvårdsobjekt utgörs av brynet mot åkern i söder samt det kulturpåverkade området söder om gården.

Bestånd 1b – Gammal produktionsskog av bok

Bestånd 1b (figur 2) är 105 år gammalt och växer på en något kuperad mark, där boniteten uppskattats till Bok28. Föryngringshuggning har utförts 1990 och 1996. Markberedning har gjorts två gånger, 1989 och 1992. Bokkollonen myllades ned med Lindebergharv sista gången.

Stamantalet är i nuläget 110 per hektar, med en grundtyvägd medeldiameter på 48 cm. Övre höjd är 27–28 m och grundytan 20 m²/ha. Virkesförrådet har uppskattats till drygt 300 m³sk/ha. Värdet vid bilväg för medelstora träd varierar mellan 400 kr för lämpligt naturvårdsträd, till 1 000 kr för kvalitetsmässigt bra träd.

När beståndet ljushöggs lämnades naturvårdsträd kvar. Mitt i beståndet finns därför ett par bokar av vargtyp, varav i ett fall två träd vuxit ihop ett par meter ovan marken. Intill dessa har några björkar och aspar lämnats och i beståndskanterna står en del bokar kvar. På södra och västra kanten av beståndet finns bergskrevor som är svåra att hantera drivningstekniskt, och där växer det bok. Beståndet ligger på gammal utmark, varför trädkontinuiteten är bruten. I öster gränsar beståndet mot en f.d. åkerlycka. I gränsområdet kan man förvänta sig en betydligt längre kontinuitet än i övriga delar av beståndet. Gränserna brukar dessutom vara artrika.

Skötselmässigt ansåg man att ljushuggningen varit på gränsen till för stark. Man var dock inte oroad av att kvarlämnade träd var av dålig kvalitet. Vad gäller föryngringen får man ta vad som kommer och hantera det på bästa

sätt. Man var tämligen överens om att produktionsmålen är tyngre än naturvårdsmålen.

Församlingen hade svårt att bestämma sig för vilken av naturvårdsobjekten man skall satsa mest på: bergskrevorna, den lämnade gruppen i mitten eller gränsen mot den f.d. åkerlyckan. Samtidigt insåg man att det är svårt att ha råd att göra en rejäl satsning på allihop. Kravet på en generell hänsyn betonades, samtidigt som storleken bör hållas på en rimlig nivå, så att man kan kraftsamla på andra mer värdefulla objekt. Man ansåg också att naturvårdskraven kan ställas olika högt på olika markägarkategorier. Staten, landsting och kommuner borde t.ex. kunna satsa mer än en privat markägare.

Vid diskussionen om artval för naturvårdsträd ansåg deltagarna att aspen har hög prioritet, då den snabbt blir användbar som boträd för fåglar. För att öka mångfalden bör man dock spara olika arter med olika livslängd. Den sparade trädgruppen mitt i beståndet med olika arter gavs ett gott omdöme. Någon tyckte, att eftersom död ved är en bristvara i området, så kan man hjälpa naturen på traven och ringbarka något eller några träd för att skapa död ved.

Slutligen framfördes åsikten, att det är väsentligt att på sikt binda ihop de isolerade fläckar med obruten trädkontinuitet som finns i Skåne. På landskapsnivå är det då viktigt att man bygger upp en kontinuitet på de områden som främjar denna hopbindning. Huruvida det aktuella beståndet var viktigt i detta sammanhang blev inte utrett.

Bestånd 2 – Ung lövblandskog

Beståndet (figur 2) är i dag ungefär 28 år gammalt och växer som första generation på en tidigare åkerlycka i skogen. En röjning skedde 1985. Därefter har ingen åtgärd utförts. Boniteten på den dikade marken motsvarar B22–24. På den utlagda provytan finns stammar som motsvarar 1 150 per hektar. Därav utgör klibbal 415, björk 510, ask 160 och bok 65. Medeldiametern är 13–14 cm för alla trädslag utom ask, vilken är något grövre med sina 16 cm. Grundytan är totalt 19 m²/ha och virkesförrådet ungefär 130 m³sk/ha. Skötselmässigt är beståndet i akut behov av gallring, eftersom det fortfarande finns ett skapligt antal utvecklingsbara huvudstammar där kronlängden är tillfredsställande. Utanför den inmätta ytan påträffas även fågelbär, rönn, avenbok och ek.

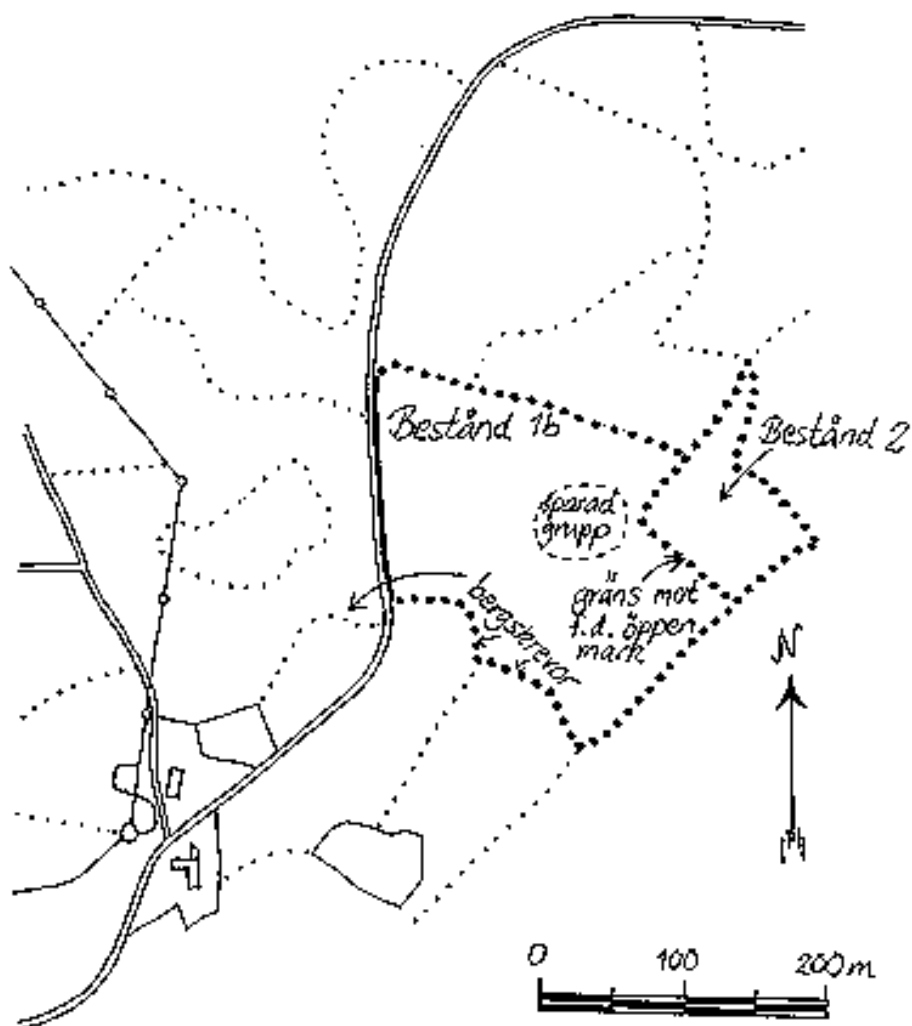
Diskussionen omfattade bl.a. artvalet i framtiden. Någon var orolig för att avenboken var hotad och ansåg att den bör lämnas. Inslaget av bärande träd, fågelbär och rönn, bör också tas tillvara och sparas. Det bästa sättet är att luckhugga för dessa träd så att de överlever och kan utvecklas som naturvårdsträd. Som produktionsbestånd bör man ta tillvara de fina björkar, klibbalar och askar som faktiskt finns i beståndet. Då är en snar kvalitetsgallring det bästa receptet. Om man kan hitta hundra stammar som är utvecklingsbara och kan ge timmer i framtiden, så är beståndet väl värt att ta

vara på. I detta bestånd är det fullt möjligt. Man varnade dock för att bärigheten inte är den bästa på den fuktiga lokalen.

I naturvårdsdiskussionen framlades några radikala förslag. Det ena var att lämna beståndet för fri utveckling, eftersom det är tämligen vanskött och snart kommer in i en självgallringsfas som är gynnsam för våra mindre hackspettarter. Dessa arter behöver dessutom skapligt stora arealer av självgallringsskog. Ett annat förslag var att återgå till öppen mark med ängsslåtter. Detta förslag bedömdes dock som i praktiken helt orealistiskt. En luckhuggning i vissa delar skulle kunna gynna de rester som finns kvar från tiden när här var öppen mark.

Diskussionen om prioritering av naturvårdsresurser kom åter upp. Tanken på att kraftsamla till exempelvis vartannat eller vart femte bestånd togs upp. Då skulle man kunna satsa på lokaler med belagda spridningskällor. På övriga arealer skulle t.ex. de estetiska värdena kunna tillgodoses. Mot detta kom invändningen att man på så sätt skulle kunna skjuta naturvårdshänsynen framför sig vid avverkning, genom att hela tiden hänvisa dem till andra bestånd. Därför måste någon form av hänsyn tagas i alla bestånd. Det betonades att naturvårdshänsyn skall ingå i varje avverkning, men också att den får lov att vara marginell. Då finns det således möjlighet att kraftsamla mot det som är ovanligt i ett fastighets- och landskapsperspektiv.

Det slutliga budet var att man kan välja mellan fri utveckling och att göra ett lövproduktionsbestånd med generella hänsyn. Detta styrs i hög grad av hur det ser ut i ett landskapsperspektiv.

Figur 2.
 Bestånd 1b och 2 gränsar mot varandra och i gränsen finns rester av en stenmur.
 Bestånd 1b har bergskrevor i gränsen mot sydväst samt en gles grupp av sparade träd av bok, björk och asp.

Bestånd 3 – Enskiktad ungskog med gran och björk

Beståndet (figur 3) planterades med gran för drygt tio år sedan, varefter björken kommit in spontant. På provytan, där boniteten uppskattats till G32, finns motsvarande 800 björkar och 1 900 granar per hektar, växande i samma skikt. Medeldiametern är 7–8 cm för båda trädslagen och övre höjd är ca 10 m. Virkesförrådet uppgår för närvarande till knappt 60 m³sk/ha vid grundytan 12 m²/ha.

Beståndssituationen är trivial och det finns mycket stora arealer med liknande skog i regionen och i landet. Enligt närvarande skötseexperter är det för få granar per ytenhet för att man i framtiden skall kunna producera timmer. Det blir i bästa fall emballagevirke, i annat fall massaved. Man bedömde att inte heller björken kan bidra till granens kvalitetsdaning. Ett sköt-

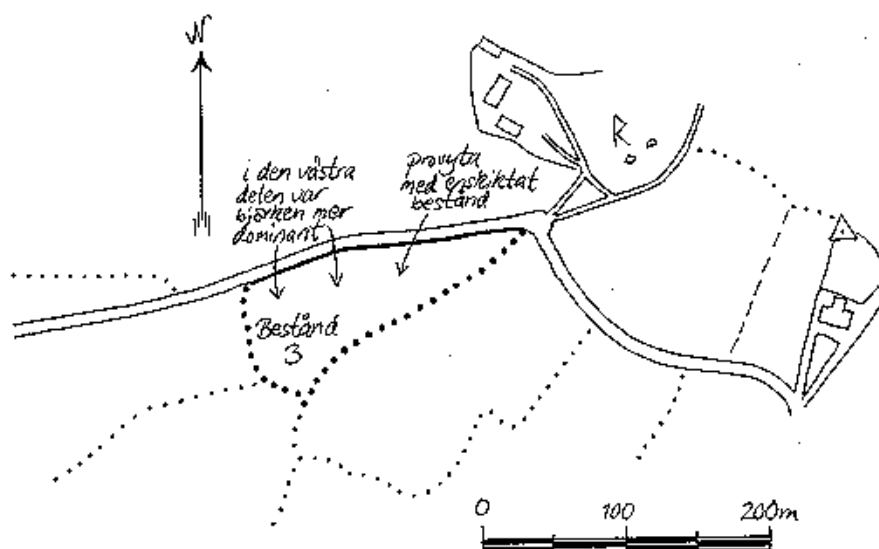
selförslag var att hoppa över röjning och invänta gallring, då man plockar ut vad som går. Målet är dock att bibehålla en björkskärm, så att en bättre förnygring än den nuvarande kan erhållas nästa gång. Det föreslogs att man då prövar något exotiskt träslag såsom douglasgran, vilken skulle kunna komma upp under skärmen.

En annan skötselmässig uppfattning var att man genom en röjningsåtgärd kan skjuta upp första gallringen några år, och då få en grövre medelstam, 13–14 cm, i stället för 10–11 cm. På så sätt kan man tjäna in röjningskostnaden. Man bedömde samstämmt att kvalitetsutsikterna är små för björken och att det blir svårt att få god ekonomi på beståndet.

Enligt certifieringsreglerna skall man ha en viss lövandel under hela beståndets livstid och därför bör man spara på björken och lämna 20 % vid nästa åtgärd. Då kan man klara lövandelen under hela omloppstiden. Annars var den allmänna meningen att man inte skall lägga ned för mycket ekonomiska resurser på det här beståndet, utan i stället använda naturvårdspengarna på andra, bättre objekt. Vid föregående kalhuggning togs ingen som helst naturvårdshänsyn. Ett första led i återskapandet av höga naturvårdsvärden är att behålla en hög lövandel. Detta är den primära uppgiften i beståndet just nu. Dessutom kan detta ge en bättre avkastning än att satsa på granen, som har dubbeltoppar och piskskador. På sikt bör man skapa ett antal grova lövträd. Därefter kommer åtgärden att skapa död ved.

Att välja mellan gran eller douglasgran i ett område utanför granens naturliga utbredningsområde ansågs från naturvårdssidan vara egalt. Man ansåg också att man kan skjuta på beslutet att tydliggöra var naturvårdshänsynen skall tas och överlåta det till framtida förvaltare. Detta är i första hand produktionsskog.

Markägaren avser att framöver behandla beståndet som produktionsskog med generell hänsyn, där hög lövandel under hela omloppstiden skall eftersträvas. Den första åtgärden blir gallring och flisning. En röjning har redan gjorts och de bästa björkarna har ett visst försprång med fria överdelar av kronorna. Dessa behöver en viss kvistrensning den närmaste tiden.

Figur 3.
Bestånd 3 är en blandning av planterad gran och spontant uppkommen björk i ungsogsstadiet.

Bestånd 4a – Äldre klibbalbestånd på fuktig mark

Det här beståndsexemplet (figur 4) utgörs av ca 50 år gammal klibbal med en grundtyvägd medeldiameter på 25 cm och en övre höjd på 19 m. Det finns drygt 500 stammar per hektar. Grundytan är 25 m²/ha och virkesförrådet uppgår till 240 m³sk/ha. Det värdefullaste trädet, med 32 cm diameter, har värderats till 270 kr vid bilväg. De flesta träd är annars värda under 100 kr. Det nuvarande beståndet har uppkommit spontant på betad mark, där de sista betesdjuren försvann i början på 1960-talet. Fram till 1978 stod träden tätt. Därefter har gallring skett två gånger, 1978 och 1984. I ett landskapsperspektiv är alskog vanligt förekommande, på vissa fastigheter ända upp till 30–40 % av skogsinnehavet.

Diskussionen om den framtida skötseln av beståndet utkristalliserade två ståndpunkter. Den ena var en försiktig gallring, där de bästa träden sparas i ytterligare ca 20 år. Då bör de ha kommit in i en grövre dimension som ger betydligt bättre betalt än i nuläget. Den andra idén om fortsatt skötsel var att lämna beståndet som det är under 10–15 år innan avverkning utförs. Detta förklarades med att gallringsreaktionen sannolikt är dålig i 50-årig alskog, samt att den framtida stubbskottföryngringen gynnas av att ha ett tätare förband av levande stubbar. Kvalitetsmässigt bedömdes albeståndet som tillhörande den bästa kvartilen av alskog i regionen, och vara en alltför ovanlig företeelse.

De olika förslagen på framtida skötsel ledde direkt till en diskussion om föryngringsform. Det hävdades att frösådd är den enda föryngringsform som

kan ge framtida kvalitetsform. Andra vidhöll att stubbskottsförnyring kan ge god kvalitet om röjning utförs i tid.

Från naturvårdssynpunkt hittar man extremt lite död ved i det här beståndet, liksom i tidigare besökta bestånd. Detta är inte tillräckligt i naturvårdens perspektiv. Därför ansågs förslaget om en försiktig gallring, som främjar grova dimensioner, som gott. Det borde dock kompletteras med att lämna en del sämre grova träd för naturvården samt att visa försiktighet i brynet. Ett surare parti med sockelalar ansågs i nuläget vara det värdefullaste ur naturvårdsspekten. Sockelalar kan vara upp till 1 000 år gamla och hysa speciella arter. Ett förslag var att man mera aktivt kombinerar naturvård och produktion, inte minst på förnyringssidan. Samtliga deltagare var överens om att produktion av altimmer skall vara huvudinriktningen i beståndet, då det är gynnsamt både drivningstekniskt och produktionsmässigt.

Viss intressant information om pågående alforskning lämnades också i samband med besöket i bestånd 4a. SkogForsk har ett förädlingssamarbete med Litauen. Man ämnar ta fram ett bättre odlingsmaterial av klibbal. Kvaliteten hos den baltiska klibbalen ansågs överlägsen den sydsvenska. Alved betalas mycket dåligt och är en av orsakerna till alskogsbrukets lönsamhetsproblem. Nyligen gjorda studier hos Södra Cell har visat att man mycket väl kan blanda in alved i sulfatcellulosan. Det kan på sikt betyda att priset på klint alvirke kommer att stiga.

Bestånd 4b – Gammalt klibbal/askbestånd på fuktig mark

Beståndet (figur 4) är olikåldrigt. De äldsta träden är ungefär 78 år gamla och innehåller varierande grader av framför allt klibbal och ask, men även björk, bok, ek och gran. På provytan finns motsvarande 580 stammar per hektar, varav nära 300 klibbalar och drygt 150 askar. Den grundtyevägda medeldiametern är knappt 25 cm. Askarna är grövre än övriga trädslag med drygt 30 cm i brösthöjdsdiameter. Övre höjd är knappt 23 m, grundytan 28 m²/ha och virkesförrådet 280 m³sk/ha, varav klibbal och ask stod för 42 respektive 44 %. Fram till 1959 bestod skötseln av plockhuggning, där de bästa träden avverkades. Fram till 1960 hölls djur i skogen. Därefter har beståndet gallrats under 1960-talet och 1983. Vid senaste gallringen erhöles massaved och kubb. Kvaliteten på träden är inte den bästa och knappast något betingar över 100 kr vid bilväg. Rakt igenom beståndet rinner en bäck som, mot strömriktningen i söder, står i förbindelse med en mindre damm.

Generellt sett ansågs naturvärdena finnas i beståndets skiktning med olika lövträdsarter samt den förekommande luckigheten. Ett förslag var att man försöker hitta någon form av kulturanpassad naturvårdsinriktad skötsel, som gör att man bevarar karaktären av trädslagsblandning och luckighet, d.v.s. någon form av blädningsskogsbruk. Rent historiskt har vi haft ett ganska öppet landskap med bete. Detta kan man eventuellt bygga vidare på. En kommentar var, att historiken inte nödvändigtvis är något positivt, utan i

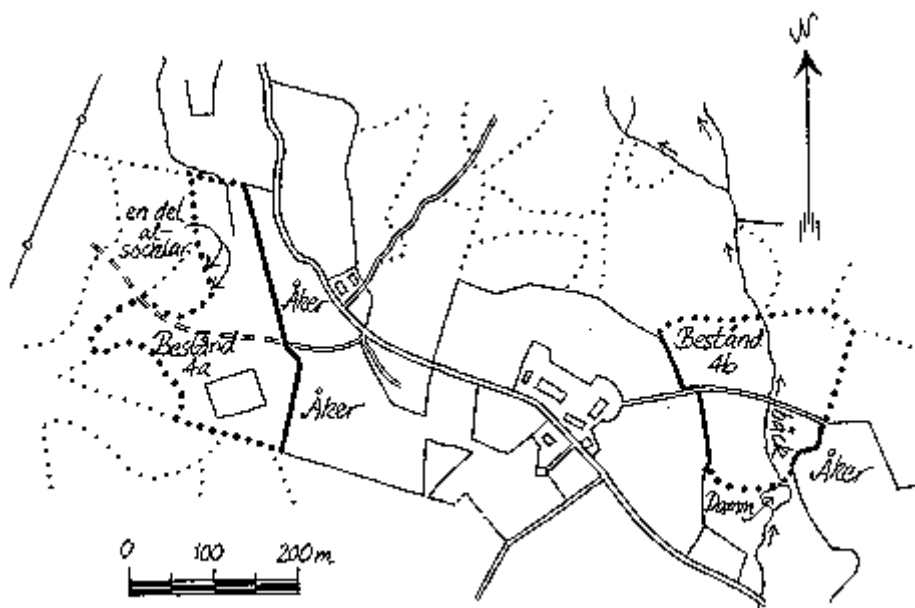
många fall snarare har förstört naturvärden. Det kan vara bättre att försöka skapa nya och bättre naturvärden.

Området längs bäcken bedömdes vara särskilt intressant och skall hanteras speciellt. En zon på 10 m åt vardera sidan ansågs lämplig. Under förutsättning att det huvudsakligen finns skuggfördragande arter, skall skötseln vara minimal och endast ett fåtal bättre stammar får tas ut. Om det å andra sidan skulle visa sig att det finns betydelsefulla ljus- och värmekrävande arter, måste man öppna beståndet och släppa in ljus. Det ansågs dock som mest troligt att det var de skuggfördragande arterna som skall gynnas. Det betonades också vikten av att bibehålla god vattenkvalitet, något som de nuvarande certifieringsreglerna är lite svaga på. Exkursionsdeltagarna ansåg beståndet värt att satsa på naturvårdsmässigt och att kraftsamla resurserna kring bäcken.

Skötselmässigt framkom två olika förslag. Det ena förslaget var att bibehålla och gynna asken som finns. Beståndet behöver ur det perspektivet öppnas upp och vissa partier är i behov av en röjning bland de unga askarna. Man ansåg det också svårt att i ett askbestånd bibehålla den ur naturvårdsperspektiv önskade skiktningen. Det blir sannolikt alltmer enskiktat med tiden. Det andra förslaget gick ut på att plantera ek, och hägna, då askens möjligheter bedömdes som osäkra. De befintliga ekarna visar på en mark som skulle kunna producera god ek.

Problemen med naturvårdshänsyn på en liten fastighet berördes i närvaro av markägaren. Det ansågs problematiskt med alla bryn och godbitar som skall sparas. Det leder till en svårskött fastighet med minskade möjligheter till rationell skötsel. Samtidigt betonades det positiva för naturvärden i att ha många små enskilda skogsägare som inte följer modets nycker. Det borgar för god framtida biodiversitet. En positiv omständighet ansågs vara, att naturvårdshänsynen trots allt är spridda i tiden och därför inte blir lika betungande, som det kanske upplevs när alla presenteras på en gång. Man underströk, att man i Sverige har valt en väg med generell hänsyn och låg andel totalskyddad skog. Därför kan man inte helt ge avkall på naturhänsyn i något enda bestånd.

Sammanfattningsvis blev rådet till markägaren att spara buskskiktet längs bäcken och att bara ta ut enstaka bra träd i den zonen. Man bör dessutom göra ungefär likadant med brynen samt vid dammfästet, så att vattenläckaget från dammen inte ökar. På resterande areal kan man avverka och se till att få upp ny skog. Denna blir sannolikt en blandning av al och ask, men med bättre skötsel uppnår man betydligt högre virkeskvaliteter än vad som finns nu.

Figur 4.
Bestånd 4a med äldre klubbalskog och bestånd 4b med gammal olikåldrig lövskog dominerad av klubbal och ask.

Bestånd 5 – Gammal skog med huvudsakligen ek

Beståndet (figur 5) har i dag äldre träd som är 90–100 år, på en bonitet motsvarande Ek24. De har utvecklats ur ek- och björkblandskog från sekelskiftet. De kvarvarande enstaka äldre hagmarksekar som förekom tidigare, avverkades 1954. Fram till och med 1960-talet högs diverse sortiment ur skogen och intensiv betning förekom. När gården fick ny ägare 1977 var ek-skogen översluten. Beståndet har sedan dess gallrats 1978, 1986 och 1993. Vid den första gallringen utsågs huvudstammar, och beståndets kvalitet har successivt höjts. De grövre träden är nu närmare 60 cm i brösthöjd och värda upp till 1 500–2 000 kr styck vid bilväg. Grövre träd av sämre kvalitet, som är lämpliga att lämna som naturvårdsträd, betingar 250–300 kr vid bilväg. Samtliga utförda gallringar har givit ett positivt netto. Vattenskott har avlägsnats årligen. En mindre justerande gallring gjordes under 1997.

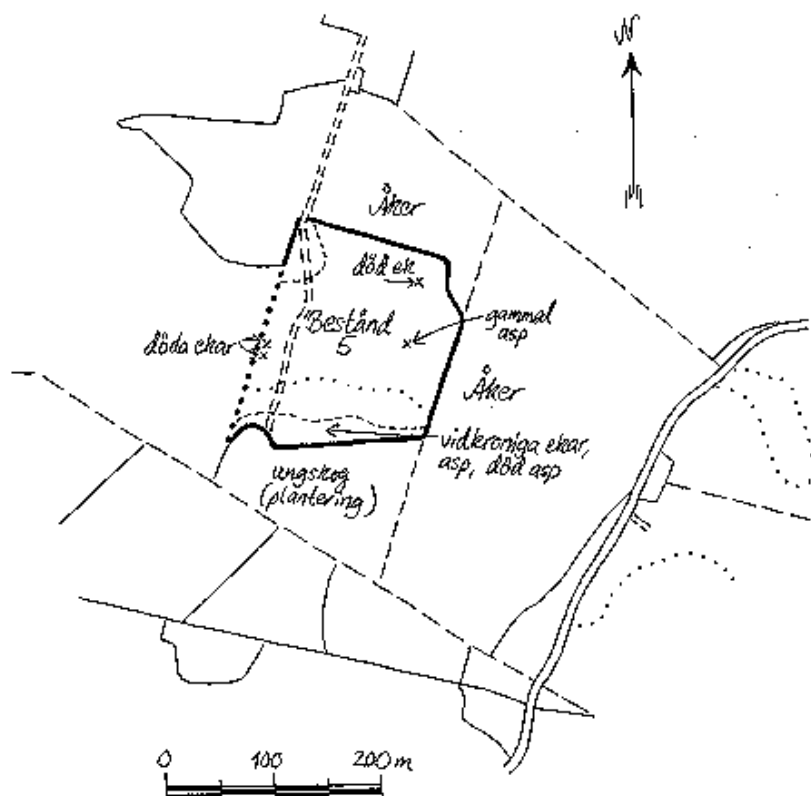
Då beståndet som helhet är komplext, måste man ha i åtanke att avvikelser från den uppmätta provytan kan vara ganska stora. På den cirkulära provytan med 15 m radie, finns motsvarande 156 stammar av ek per hektar, med en grundytamedelstam på 41 cm. Övre höjd är knappt 23 m, grundytan 20 m²/ha och virkesförrådet 255 m³sk/ha.

Naturvårdsmässigt bedömdes solexponerade ekar i kanten mot åkermarken vara av högt värde. Ett förslag var att hjälpa naturen på traven och passa på att kapa av några vidkroniga och solbelysta ekar, så att dessa snabbare blir ihåliga och lämpliga för t.ex. läderbaggen. Tidigare under historien var det

vanligt att topphugga träd för att få bränsle och löv till foder. Även om de äldsta ekarna avverkats, och därmed kontinuiteten blivit bruten, så finns områden med obruten kontinuitet på bara ett par km avstånd. Därför bör det vara fullt möjligt att få hit de viktiga arterna därifrån.

De äldre björkarna, som finns spridda på några ställen i beståndet, bör också få stå kvar. En kvarlämnad 2 m högstubbe kommenterades positivt, liksom att det är önskvärt att bevara de bärande träden. De fåtaliga asparna ansågs också betingade ett högt naturvårdsvärde, varför församlingen snabbt kunde konstatera att det finns ett flertal viktiga naturvårdsobjekt i beståndet. Ett förslag att hantera detta var att både lämna ett antal frihuggna ekar och att ta gruppviss hänsyn i andra delar av beståndet.

Markägaren ansåg trots allt att naturvårdskraven var acceptabla. Skötselplanen för det tre hektar stora beståndet går ut på att koncentrera naturvårdshänsynen till södra kanten och till en björkgrupp i nordvästra hörnet. Förutsättningarna är bäst där, med lämpliga naturvårdsträd av låg kvalitet och lågt ekonomiskt värde. Dessutom kommer gamla björkar att sparas, liksom ett par lövgrupper som innehåller döda ekar. För övrigt betraktas beståndet som produktionsskog, där målet är att producera ek av hög kvalitet.

Figur 5.
Bestånd 5 domineras av ek. De ur naturvårdssynpunkt viktigaste objekten och områdena har markerats på kartan. I kantzoner finns vidkroniga ekar som är intressanta både ur miljö- och produktionssynpunkt.

Sammanfattning

Beträffande de tre generella frågorna var exkursionsdeltagarna överens om att generell naturvårdshänsyn skall tas på all skogsmark enligt ett visst, inte alltför ambitiöst, minimikrav. Därmed finns även stora möjligheter att kraftsamla resurserna till de mest angelägna objekten. Anledningen till att ta generell hänsyn överallt är, att man i Sverige valt vägen med generell hänsyn och låg andel totalskyddad skog.

När det gällde huruvida naturvårdsträd skall lämnas spridda eller i grupp, blev svaret bådadera, beroende på objekt. Författarna drog slutsatsen att man generellt sett försöker spara grupper för att erhålla en större samlad naturvårdsyta, samtidigt som arealen där produktionsskogsbruk bedrivs, minskar så lite som möjligt. Vissa typer av träd, såsom solexponerade ekar, kan man däremot inte spara i grupp, även om dessa också kan samlas till en del av beståndet.

Frågan om hur man tydliggör naturvårdshänsynen fick inget entydigt svar, men ofta är dessa objekt självmarkerande när de börjar bli värdefulla. Ett förslag var att spika på någon liten skylt på träden, modell naturminnesmärke, för att ytterligare säkra dem.

Vid den sammanfattande diskussionen kom också frågan om myndighetsutövning upp. Flera deltagare ansåg att den enskilde skogsägaren inte accepteras som en fullvärdig aktör i naturvårdsdiskussionerna. Man bedömde dock att en förändring skett under senare tid, där markägarens naturvårdskunskaper och attityden till natur- och kulturvård blivit positivare, vilket betyder att markägare och myndighet blivit alltmer jämlika diskussionspartner. Samtidigt ansågs det viktigt att Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen går varsamt och psykologiskt genomtänkt fram vid avsättande av reservat respektive biotopskydd. Det finns alltid en risk att markägaren, om denne t.ex. känner sig orättvist behandlad, gör en för naturvården skadlig huggning, som sänker beståndets framtida naturvårdsvärde.

Slutligen betonades vikten av att skilja på vad Skogsvårdslagen kräver i form av naturhänsyn och de regler som finns vid certifieringen av skog. Skogsvårdslagen ställer juridiska krav på skogsägaren och när kraven blir orimligt stora, diskuteras ekonomisk ersättning för att lösa eventuella konflikter. Det skall påpekas att Skogsvårdslagen är en minimilag och att nivån för att uppfylla den beslutade svenska skogspolitiken ligger högre. Certifieringen, å andra sidan, är ett frivilligt åtagande och kan uppfattas som skogsägarens bedömning av processens betydelse för den framtida marknadssituationen. Följaktligen diskuteras inte kostnader på samma sätt inom certifieringen.

Erkännande

Författarna vill tacka Skogsvårdsstyrelsen i Södra Götaland, bland andra Gustav Fredriksson, Göran Garpinger och Sune Tagesson, för all hjälp vi

fått med förberedelser och genomförande av exkursionen. Vi vill också tacka de berörda markägarna för visat intresse och för att de ställt sin mark till förfogande, samt till alla deltagarna för en givande diskussion och värdefulla synpunkter.

Referenser

Gustafsson, L. 1997. Lövet och naturvården i södra Sverige – seminarium i Växjö den 6 november 1996. SkogForsk, Arbetsrapport Nr 350, 54 s. Uppsala.

Deltagarlista för exkursionen Naturvårdshänsyn i teori och praktik (19 augusti 1997)

Magnus Alexandersson, Sydved, Kristianstad
Urban Andersson, Werner Trä, Vimmerby
Kenneth Arvidsson, Kährs, Nybro
Gustaf Aulén, Södra Skog, Växjö
Bo Bergquist, Tarkett, Hanaskog
Bo Björnestränd, Tarkett, Hanaskog
Anders Braide, Skogssällskapet, Vittsjö
Bo Edlund, Skogssällskapet, Höör
Anders Ekstrand, Skånes Naturv.förbund/Fortifikationsverket, Kristianstad
Alf Eriksson, Kährs, Nybro
Åke Erlandsson, Kährs, Nybro
Gustav Fredriksson, SVS Södra Götaland, Kristianstad
Gustaf Hamilton, Skogsstyrelsen, Jönköping
Lynn Heurlin Karlsson, SkogForsk, Svalöv
Charlotta Kabo Stenberg, SVS Södra Götaland, Kristianstad
Alice Kempe, Skogsstyrelsen, Jönköping
Rolf Malm, SVS Södra Götaland, Kristianstad
Esben Møller Madsen, Trolleholms Gods, Trolleholm
Torvald Persson, Södra Skog, Kristianstad
Lars Rytter, SkogForsk, Svalöv
Karl Sandstedt, Södra Skog, Kristianstad
Anders Stål, Vanhälls Såg, Smedjebacken
Sune Tagesson, SVS Södra Götaland, Hässleholm
Hans Thunander, Växjö Stift, Växjö
Martin Werner, SkogForsk, Svalöv
Klas Österberg, Naturvårdsverket, Stockholm